

מזה נראה דבחולין בכל אופן כשר, דאל"כ הרי אפשר לקטן לקלקל במחשבתו גם בחולין, כשיחשוב בפירוש דזוהי לנחירה כדי להאכיל לבהמה וכדומה. אלא משמע דבחולין מהני כה"ג בכל אופן.

ובס' א"ב ר"ל דגם להיש"ש כשר אפי' כשחשב כונה הפכית, רק אם רצה באמת לבלי לשחוט רק לנחור בלבד וממילא נשחט כהוגן אז פסול, משום דכיון שלא חשב לעשות מעשה שחיטה כשרה הוזה כחסר כח גברא (לפי שיטת הרא"ש) ודו"ק.

אבל אם חשב לעשות הכל כשורה, אלא שבשעת מעשה היו לו מחשבות של שלילה אז אין כאן פסול כלל.

ולכן בכותי ובישראל מומר שראוהו עושה המעשה כהוגן אין לנו שום ענין עם המחשבות שלו, ודו"ק.

סימן עג

אם מותר לעשות דבר המחייב מצות עשה כשאינן בידו לקיימה*

כשפתחתי את הספר "הר צבי" על או"ח, שיצא עכשיו לאור, משכה את עיני נקודה אחת המציינת מדה גדולה של "דרך ארץ שקדמה לתורה". הגאון המחבר מביא בס' טז, בהלכות ציצית, קושיא ותירוץ מאת הגאון בעל "עמק יהושע" (סימן ב) ומפלפל בדבריו. והנה הקושיא מובנת בנקל והתירוץ הוא קשה ההבנה ואינו מתקבל על הדעת. משתדל איפוא הגה"מ בס' "הר צבי" לפרש בהסבר רחב את תירוצו של הס' "עמק יהושע", אם כי עדיין ק"ק ומפורש שהמג"א לא ס"ל כן.

מצאתי איפוא לנכון להדגיש ערכה של מדה טובה זו, לעמול כדי לתרץ דברי מחבר נעלה, שנראים קצת תמוהים, ואני מוסיף תפילה קצרה: יהי רצון שמדה טובה זו תתרחב ותתפשט בקרב לומדי תורה, ועי"ז בודאי ירים הקב"ה את קרן התורה ולומדיה בימינו בקרוב.

ציצית שנפסקה בשבת

[1234567]

אחרי מלים אלה הנני לדון בעצם ההלכה הנידונה שם בסי' טז. מובאים שם דברי הב"י בשם המרדכי כי הר"ש מדרוש אומר שאם נפסק לאיש חוט של ציצית מטליתו בשבת אסור ללבוש הטלית שהרי הלבישה מחייבתו במצוות ציצית ואי אפשר לו לקיימה עכשיו. וע"ז השיב הר"י דליתא, שהרי לא כתוב בתורה לא תלבש בגד של ד' כנפות בלי ציצית, אלא מצ"ע להטיל ציצית בבגד כזה כשלו בשו, ולכן כשקרה שא"א לו לעשות כן בשבת אין אסור ללבוש את הטלית, עיי"ש בב"י סס"י יג.

[אוצר החכמה]

הבחנה בין ציצית וכסוי הדם

ע"ז מביא בס' "הר צבי" שבספר עמק יהושע מקשה על דברי הר"י אלה מגמרא מפורשת במס' ביצה ז, ב דשם איתא דאסור לשחוט תיה ועוף ביו"ט כשאין לו עפר מוכן לכסות הדם. והלא גם שם לא כתוב בתורה לא תשחוט בלי כסוי אלא מצ"ע לכסות ובכ"ז כשאין לו אפשרות לקיים מצות כסוי אסור לשחוט. ע"ז מתרץ בס' עמק יהושע דלא דמי זל"ז, דגבי ציצית אי אפשר בשום אופן לקיים המצוה בשבת, שהרי קשר עליון דאורייתא, אבל בכסוי הא אפשר לכסות ביו"ט אלא שאין לו עפר מוכן ולכן אסור לשחוט ביו"ט. והתמיהה על תרוץ זה ברורה, שהרי גם בציצית אפשר לו לקיים בטלית אחרת אלא שאין לו עכשיו אלא טלית זו וזה ממש דומה לדיני כסוי שאפשר לו לכסות אלא שאין לו עפר מוכן לכך. ע"ז משתדל בס' "הר צבי" למצוא דרך להסביר את תרוצו של בעל עמק יהושע בהרחב דברים. כי גבי ציצית שנפסק החוט ישנה עכשיו מצות עשה של שבת המעכבת הטלת ציצית היום, זוהי מצות שמירת שבת מכל מלאכה וממילא אין עכשיו עליו המצוה להטיל ציצית, ומכיון שהעשה אין כאן גם אסור הלבישה שבא מכח העשה אינו כאן. ומסיים דלפי סברא זו אם נפסק החוט בחול אלא שבמקום ההוא אי אפשר להשיג ציצית יהי אסור ללבוש הטלית וזה שלא כדבר המג"א, שהוא מדמה עיר שלא נמצא בה ציצית לשבת. אינני מוצא לנכון לדקדק יותר בהסברו של "הר צבי" לתרוצו של "עמק יהושע", והרוצה יעיין שם בפנים, אלא להוסיף מלים אחדות לגוף הענין.

הערה זה של בעל עמק יהושע נמצאת גם בס' עונג יו"ט (סוף סי' א) ומתוך תרוץ אחר, וגם בתרוץ הזה מתקשים להבינו, שאינו מבהיר את החילוק בין מצות ציצית למצות כסוי הדם. העונג יו"ט אומר דמה שאסור לשחוט ביו"ט כשאין לו עפר מוכן הוא כעין דחיה, לאמר שידחה את שחיטת החיה או העוף ליום חול, שאז הרי יכול לקיים מצות כסוי, אבל בציצית שכל יום ויום הוא חיוב בפני עצמו לא שייך לומר שידחה הלבישה, ונמצא כי אם נאסור לבישת הטלית הריהו אסור בהחלט ולכן לא

אסרינן, שהרי התורה לא אמרה לא תלבש בגד של ד"כ בלי ציצית. זהו תמצית תרועה, ומסיים: "וזה ברור".

אולם במחילה מכ"ת אין חילוק זה מספיק לנו להבינו, שהרי אם אוסרים לו לשחוט ביו"ט מונעים ממנו שמתת יו"ט ומה שייך לומר דחיה בזה.

השתדלתי להסביר דברי המחברים הגדולים הללו ולצערי אין הדברים נתפסים כל כך בשכלי. ובעצם ההגדרה הזאת נחוצה גם לכמה מצוות אחרות, לדעת אם אסור לעשות פעולה המחייבתו במצות עשה כשאין בידו לקיים המצוה.

למשל, איש הגר בין הנכרים במדינה רחוקה והשיג לקנות בית דירה מתאים לו ולמשפחתו, אלא שאי אפשר להשיג שם מזוזה, ועד שימצא אפשרות להביא מזוזה ממק"א יעברו שני חדשים, האם מותר לו להכנס לביתו ולגור בלא מזוזה כשהוא אסור בדבר, או מוטל עליו לטלטל עצמו בדירות עראי עד שישג מזוזה?

כמו כן יש לעיין אם מותר לו להכנס לבית שיש חיוב עליו לעשות מעקה לגגו ומפני איזה סיבה אי אפשר לו לעשות שם מעקה האם זה דומה לציצית או לכסוי הדם, לפי הגדרתם של הגאונים הנ"ל?

אכן לענ"ד נראה לומר הגדרה אחרת לחלק בין ציצית לכסוי הדם ועי"ז נוכל לפתור את הספקות שהבאנו עכשיו.

מצוה סתם לעומת מצוה שבאה לתקן דבר

ומקודם נתחיל בבירור שני הספקות שהזכרנו עכשיו, ואח"כ בעצם הנידון. יש הבדל לענ"ד בין מצ"ע סתם, שהתורה לא הגדירה שהיא באה לתקן איזה דבר ובין מצוה שמפורש כי באה למנוע מה שהוא לא רצוי; וגם כשאין זה מפורש אנו רואים מפרטי הלכותיה שיש לה תכלית למנוע מה שהוא.

והנה מצות מזוזה היא מצוה סתם, ותכליתה כדי שבבוא האדם לביתו ובצאתו ממנו יחשוב האדם באמונתו בהקב"ה ככל הכתוב במזוזה. ולכן כשאין לו אפשרות לקיים מצוה זו אין איסור עליו לגור בבית, כהסבר הר"י, שלא כתוב לא תדור בבית בלי מזוזה. מה שאין כן במצות מעקה, שטעמה מפורש בתורה: "ולא תשים דמים בביתך", הסברא מחייבת שגם כשאין לו אפשרות לעשות מעקה אסור לו להכנס לבית, שע"יז ישתמשו בהגג ויבואו ח"ו לידי סכנה.

וכן גם מובן ההבדל בין מצות ציצית, שלא באה לשם תיקון של איזה דבר בלתי רצוי מנקודת תוה"ק ובין מצות כסוי הדם, שאם כי אין טעמה מפורש בתורה הנה מפרטי הלכותיה אנו למדין שלא רצוי מהשקפת התורה כי דם שחיטה של חיה ועוף ישאר בלי כסוי, שהרי אם כסוהו הרוח פטור מלכסות. ואם השוחט לא כסה וראהו אחר חייב הוא

123456789

לכסות. ולכן בכסוי אם לא ישחוט יקויים רצון התורה, שאין דם שחיטה זה מגולה, אבל כשישחוט ולא יכסה הרי זה בניגוד לרצון תוה"ק. כנלענ"ד לחלק בין ציצית לכסוי הדם והענין מבואר בע"ה.

וכן בכל מצוות שבתורה נוכל לבחון מתוך הגדרה זו, שאם היא באה למנוע איזה דבר שלא רצוי אסור לו לעשות פעולה שתחייבנו במצוה זו כשאנו יכול לקיימה, אבל במצוה סתם כמו ציצית ומזוזה אין איסור לעשות דבר המביאו לידי חיוב גם במקרה שאין באפשרותו לקיימה.

אם יש חיוב לקיום מצות ציצית

וכדאי להעיר כי למצות ציצית ישנה מעלה יתירה שמצוה לתקן בגד של ד' כנפות כדי שיחייבנו ויקיים מצוה זו כמפורש בגמרא מנחות מא, א דבעידן ריתחא מענישין כשלא לבש בגד כזה וממילא לא קיים המצוה.

ומעניין לראות ברמב"ם הלכות ברכות יא, ב וז"ל: "יש מצוות עשה שאדם חייב להשתדל ולרדוף עד שיעשה אותה כמו תפילין וסוכה ולולב ושופר, ואלו הן הנקראים חובה, לפי שאדם חייב על כל פנים לעשות. ויש מצוה שאינה חובה אלא דומה לרשות כגון מזוזה ומעקה, שאין אדם חייב לשכון בבית החייב מזוזה כדי שיעשה מזוזה, אלא אם רצה לשכון כל ימיו באוהל או בספינה ישב. וכן אינו חייב לבנות כדי לעשות מעקה". ראוי להעיר כי רבנו אינו מזכיר מצות ציצית לא לצד זה ולא לצד זה אעפ"י שציצית ותפילין נחשבים ע"פ רוב ביחד. הטעם הוא מפני שיש מעין חיוב להשתדל כדי שיוכל לקיים מצות ציצית ולכן נחשבת כסוג בפני עצמו.

ולכאורה הרמב"ם הולך לשיטתו בזה שמפרש נשבע לבטל את המצוה, כשאומר שבועה שלא אתעטף בטלית של ציצית, והקשו עליו דהלא אינו מחויב להתעטף בטלית כזו כדי שיחויב בציצית. והרדב"ז רוצ"ל שמפרש שיתעטף בטלית בלי ציצית. אכן בענין זה פרשתי במק"א ואין כאן מקום להאריך בזה.